

Den hellige Skrift

Bibelsynsspørsmålene tilhører langt fra et enkelt og ukomplisert område av teologien. Alle som gir seg i kast med å lese de bibelske tekstene har et bibelsyn eller er i ferd med å få det. Det samme gjelder for den saks skyld også de som ikke leser. Det er bare å stille rette spørsmål: Er Bibelen en viktig bok? Har den relevans historisk og aktuelt? Kan vi stole på Bibelen? Ingen bok eller skriftsamling har satt slik spør etter seg i verdenshistorien som Bibelen. Dette er et faktum. Dette forhindrer ikke at sporene er både dypere og bredere noen steder enn andre steder. Dette gjelder også for vår egen tid. Å kartlegge alt dette i fortid og i samtid er en oppgave uten ende. Og vi blir ikke ferdige med spørsmålene heller.

I mine 30 år som lærer og forsker ved NLA Høgskolen har jeg møtt bibelsynsspørsmålene gjentatte ganger. På 1980-tallet gikk bølgene ofte høye. Boken *Bibelsyn og bibelforståelse* var en frukt av de faste bibelsynsseminarene på NLA den gang. Gjennom en rekke signerte artikler belyste lærere på kristendomsseksjonen viktige spørsmål (NLA-forlaget 3. utg 1992). Samlet sett bærer artiklene preg av at arbeidet var krevende.

En ny topp i bibelsynsdebatten ble nådd høsten 2013. Et stort antall debattinnlegg kom på trykk i avisen Dagen. Bildet var nyansert, noen var ytterst kritiske. Fra NLAs side ble det arrangert et bibelsynsseminar og noen av oss tok opp arbeidet med en artikkelsamling. Resultatet foreligger her. Verken redaktører eller forfattere tenker at dette er mer enn bidrag til svar på noen av de mange spørsmål som kan reises. Det er imidlertid ambisiøst nok.

Hva er et bibelsyn?

Dersom vi skulle starte med å besvare dette spørsmålet har vi antakelig allerede forloftet oss. Det gjelder enten vi velger en praktisk eller teoretisk tilnærming. Det teoretiske problem er hvordan vi kan mene noe som helst om dette, uten at vi allerede på forhånd har forutsatt det meste av det vi anfører. Dette kan være bestemt av tradisjonelle forestillinger eller fordommer som vi har overtatt uten nærmere å tenke gjennom begrunnelsen for det skulle være slik eller slik. Det kan også være en form for overbevisning som er dannet gjennom omfattende arbeid med tekstene selv. I praksis vil det alltid handle om en kombinasjon av disse to, det umiddelbare møtet med tekstene og gitte forventninger eller tradisjonelle forestillinger om hva skulle finne der.

Da jeg som tenåring fikk min første bibel tok jeg det meste for gitt. Knappt et eneste av de bibelsynsspørsmål jeg senere har arbeidet med ble diskutert. Alt ble lest og det viktigste streket under, noen tekster ble åpenbart streket under mange ganger. I ettertid ser jeg at dette var uttrykk for en personlig tilegnelse av boken. Den ble min egen, men ikke i betydningen "skriften alene" (sola scriptura) slik man gjerne uttrykker det. Mine streker og anmerkninger svarte til den forkynnelse jeg hørte i den kristne sammenheng jeg vokste opp i. Mine høyst personlige erfaringer fikk være med å fargelegge "bibelen min". Samtidig var dette en bok som ikke var som andre bøker. Innbundet skinn og trykt på det fineste papir med gullsnitt var dette Den hellige skrift. Det tok jeg for gitt. Mine streker og

merknader var ikke der for å gi teksten en ny mening, men for å understreke ordet som er Guds ord til meg.

Skriften alene

Min bibel i skinn og gullsnitt skulle jo være et godt uttrykk for den lutherske skriftprinsipp, skriften alene. Men i ettertid ser jeg altså at den slett ikke var alene og at det kanskje heller ikke var noe poeng at den skulle være det. Dette kunne være et argument for å skrote hele skriftprinsippet. Uansett vil jo dette prinsippet vise seg å være basert på en illusjon. Vel å merke, om det da ikke skulle vise seg at det nettopp var det som var illusjonen. Var det virkelig slik ment da skriftprinsippet ble utviklet på 1500-tallet, at Skriften så og si skulle hvile i seg selv og være sin egen autoritet og sin egen utlegger? Etter mange års arbeid med Martin Luther er jeg langt fra sikker på det. I alle fall ligger det noen spørsmål her som det er gode grunner til se nærmere på.

Luthers bibel

Den enkleste måte å teste ut skriftprinsippet på er rett og slett å ta for oss sluttproduktet på den Bibel Martin Luther utgav i sin levetid, Luther-bibelen av 1545. Den strengeste utgaven av sola scriptura kan vi legge bort alt før vi starter, bibelen som en ren tekstutgave uten tolkninger og tillegg. I radikal forstand ville en slik tanke medført at tekstene ikke kunne oversettes overhode, da enhver oversettelse krever tolkninger med tanke på å kunne formidle tekstenes innhold i et nytt språk, en ny kontekst.

Luther mente klart at tekstene måtte leses på gresk og hebraisk. For oversetteren var det helt avgjørende å ha en god forståelse av meningsinnholdet i det som skulle oversettes, men med det som utgangspunkt var det den store frihet som

rådet merken. En såkalt konkordant, eller ord-for-ord oversettelse var fremmed for Luther. Målet var saklig klarhet på hans eget morsmål, tysk, ikke språklig nærhet til originaltekstene. På denne bakgrunn ville nok Luther vært langt bedre fornøyd med Bibelen 2011 enn 1930-utgaven som jeg leste på 1960-tallet. Luther var bare enda dristigere. Oversettelsen av Rom 3,28 er et godt eksempel på dette. "... rettferdiggjort ved tro, uten lovgjerninger" ble til "rettferdiggjort ved troen *alene*, uten lovgjerninger". Kritikerne påpekte selv sagt at ordet "alene" slett ikke stod i den greske teksten. Men dette avviste Luther ved å peke på det sentrale poeng i rettferdiggjørelseslæren, at troen var og måtte være en tro "uten lovgjerninger", slik det også stod i teksten. Om det forholdt seg slik, da var troen "alene" enten dette ordet stod i den greske tekst eller ikke. Derfor var den rette oversettelse at mennesket ble "... rettferdiggjort ved troen *alene*, uten lovgjerninger". Dette var imidlertid ikke den eneste frihet Luther tok seg.

Jeg startet med en blank Bibel og endte opp med en gjennomgående understreket og tolket Bibel. Den som fikk Luther-bibelen i hende trengte ikke å sette en eneste strek. Denne bibelen var ferdig understreket. Mengder av kjerneord var satt med store bokstaver eller feit skrift. Det var ved disse versene man skulle stoppe opp under lesningen. Noen steder var det i tillegg til dette også korte forklaringer eller lengre kommentarer i marginen. Både Det gamle og Det nye testamentet hadde dessuten egne fortaler. Det samme hadde de aller fleste skriftene. Romerbrevsfortalen var en hel liten avhandling. Det samme var fortalen til Salmenes bok. Luthers bibel var med andre ord slett ikke alene. I stort og smått var den godt innpakket i en godt gjennomarbeidet luthersk teologi.

Luther og hans medarbeidere visste

hva de gjorde og mente de var i sin rett til å gjøre nettopp det. Hvor er det så blitt av skriftprinsippet? Skriftprinsippet anførte Luther både som et grunnleggende prinsipp og i praksis. Poenget var ikke å sette skriftprinsippet til side, men å peke på de forutsetninger som lå til grunn. Den aller viktigste har vi enda ikke nevnt, nemlig betydningen av Den apostoliske trosbekjennelse.

Bibelen, Den hellige skrift, var ikke en tilfeldig samling skrifter. Bibelen var fremfor alt en bok om Kristus. Og med Kristus som sentrum kunne hele Bibelen sammenfattes på en enkel måte. Det var noe Den hellige ånd selv hadde sørget for da han første pinsedag overgav denne bekjennelsen ledd for ledd. Slik lød den gamle legenden. Dette helt grunnleggende for Luther. Det betyr at denne teksten både var en sammenfatning av hele Bibelens innhold og en nøkkel til den rette forståelse av Bibelens tekster. Bøker og artikler om skriftprinsippet og Luthers skriftsyn har hatt en lei tendens til å overse den tradisjonsbestemte siden ved dette sakskompleks. I det vitenskapelige arbeid med bibelsynsspørsmål kan vi ikke tillate oss det.

Vår bibel

Nå er det ikke lenger slik at Luther kan siteres som en endelig autoritet, like lite som jeg kan gjemme meg bak mine gamle understrekninger. Og det er det ingen grunn til å beklage dette. Å teste holdbarheten i Luthers tenkning er derimot høyst legitim. Det reiser imidlertid umiddelbart et nytt spørsmål, nemlig hvordan argumenterer man for eller mot Luthers tanker og hvordan tar man kvalifiserte avgjørelser i denne sammenheng? Dette er ikke noe mindre enn det store og hele spørsmålet om teologiens grunnlag. Hvordan tar vi stilling i teologiske spørsmål og på hvilket grunnlag? Dette spørsmål er drøftet i nær

sagt hver eneste fremstilling av det kristne trosinnhold, enten fremstillingen kalles dogmatikk, troslære eller det dreier seg om spesialarbeider til selve grunnlagsspørsmålet.

Det enkle svaret på autoritetsspørsmålet er gjerne en henvisning til skrift og bekjennelse, eller bare til Skriften. Man taler da om Skriften som norm og bekjennelsen som en avledet norm. Men dette er strengt tatt ikke noe svar på spørsmålet. Dersom man går tilbake til kristendommens historiske utgangspunkt manglet både Skrift og bekjennelse i den mening vi her taler om. Skriften var jødernes hellige skrifter. Den historiske kontekst var tempelet i Jerusalem og synagogene rundt omkring. Den unge kristne kirke ble til både i kontinuitet med jødedommen og som et så markant brudd at det er rett å tale om to religioner, den jødiske og den kristne. Forskjellen var og er Jesus Kristus. Han forstod seg selv som jøde, men sprengte samtidig jødedommens grenser. Konflikten bygget seg opp gjennom hele Jesu liv og virke, inntil det hele kulminerte i og med Jesu død på korset og hans oppstandelse påskedags morgen.

Artiklene som presenteres i dette heftet står for forfatterens regning. De gir som nevnt ikke utfyllende svar på alle de spørsmål som er reist og som kan reises med utgangspunkt i Jesu oppstandelse påskedags morgen og hvordan dette er overlevert, utfordret og bevitnet gjennom 2000 år. Det handler om bidrag til den refleksjon ethvert tenkende menneske må gi seg i kast med, om ikke alle i samme grad. Noen har enkle løsninger i likhet med det forhold jeg hadde til min ungdomsbibel i skinn og med gullsnitt. For noen er disse spørsmålene blitt så omfattende og noen ganger også så truende at troen selv utfordres. Min egen reise gjennom dette landskapet har vært lang og fylt med mange

överraskelser og utfordringer. Avstanden til min ungdoms-bibel er like lang som det er år til, men på tross av dette er forankringen den samme. Eller kanskje jeg heller skal snu på den saken og si at det er på grunn av reisen gjennom de mange store og krevende teologiske spørsmål, møter med både trosvitner og troskritikere, at forankringen i Jesu oppstandelse og troen på Ham som troens opphavsmann og fullender fremdeles er den samme.

Påskan 2015

Oddvar Johan Jensen
Gjesteredaktør

I dette nummer...

Detta *Theofilos Supplement* är det andra i sitt slag. Det första *Supplement*-numret gavs ut i november 2014 på temat "Guds försyn och det onda" med professor Jens B. Kofoed som gästredaktör. *Theofilos* redaktion arbetar med att inkludera *Supplement* i den ordinarie utgivningen från och med nästa år.

Utgångspunkten i detta nummer är den omfattande bibelsynsdebatt som förts i den norska kristna pressen (*Dagen* och *Vårt Land*). Initiativtagare och tillika gästredaktör är professorn i kyrkohistoria, Oddvar Johan Jensen (NLA Høgskolen, Bergen). Jensens initiativ blev under våren 2014 förankrat i NLA:s styrelse och generalförsamling. Föreliggande nummer planerades således att färdigställas till NLA:s generalförsamling i maj 2015.

Frågan om bibelns roll i teologin, hur den skall tolkas och framförallt vad det är för slags skrift, är en avgörande fråga. I detta nummer behandlas bibeln ur olika perspektiv – från GT-teologi till den moderna epistemologins förutsättningar för hermeneutiken. Förhoppningen är att bidragen skall uppmuntra den fortsatta teologiska reflektionen kring centrala bibel-

synsfrågor, inte minst mot bakgrund av NLA Høgskolens teologiska tradition och profil. Vi passar därför på att inbjuda framtida skribenter att sända in bidrag – både till *academia* och *forum* – som kan ta debatten vidare.

Bård Eirik Hallesby Norheim inleder *Theofilos Supplement* med en analys av den implicita bibelsynen i några centrala böcker om kristet ungdomsarbete. Hans slutsats är att bibelsynen sällan spelar någon större roll i de undersökta böckerna. Därför tar författaren tillfället i akt och utvecklar en distinkt luthersk linje med fokus "hermeneutisk kamp" (*tentatio*) med skriften.

Gunnar Innerdal behandlar kunskaps-teoretiska frågor om bibelsynens roll i den systematiska teologin. Teologin bör stå i dialog med andra vetenskaper och Innerdal menar att ett sådant närmande finns implicit i de lutherska bekännelseskrifternas betoning på trons formella innehåll. Innerdal diskuterar den norska teologen John Nomes "axiomkritik" och sluter sig till en koherentistisk nätverksmodell.

Att luthersk hermeneutik är intimt förbunden med inkarnationen är väl känt. Men vad är då relationen till bibelsynen? Knut Alfsvåg tar sig an denna fråga och visar utifrån nyare Lutherforskning på inkarnationens funktion i läran om bibelns klarhet. Alfsvågs diskussion utmynnar i slutsatsen att termen "klarhet" är en metafor för Skriftens verkan på läsaren, att dess innehåll kan upplysa läsaren.

Espen Ottosen diskuterar, precis som Innerdal, kunskapsteoretiska frågor genom en analys av bibelsynsfrågor i samtida evangelikal teologi. Han argumenterar emot de evangelikala teologer som menar att bibelsynen inte skall förstås mot bakgrund av en fundamentalistisk kunskaps-teori. Å andra sidan, hävdar Ottosen, bör bibelsynen ej vara stöpt i en eller annan